

abecedar

Ingrijit de
Emil Giurgiuca
și
George Boldea

Somn

Doarme cântecul în mine
somm de vrajă legănată,
ca meduzele marine
subt banchize de agată.

Doarme cântecul în mine
neclintiri mediterane,
sau apusuri moi și line,
pe arginturi de liane.

Nu e mână iconară,
nu-i cișmea de foc să-l cânte,
unde-i drum să-l ducă 'n țară,
unde-i codrul să-l frământa?

Ce păun să mi-l resfire,
curcubeu domnesc de stele?
Ce vioară cu safire,
să-l anine prin lalele?

Sânger ca o stea ce plânge,
dar mi-l las dormind nainte . . .
Taina somnului se frânge
de-i dau sânge de cuvinte.

BCU Cluj / Central University Library Rădu Gyr

Efemerida

Mamă,
Când tu erai ca mine
Și eu eram ca eterul,
Nu era oare mai bine?
Noi am dezlegat împreună misterul
Plinelor zile de vară
Și-al nopților când scântee cerul.
Și ca să nu ne fie viața amară,
Am umplut-o cu flori, cu adieri de vânt și soare
În jurul nostru toate frumusețile pământului s'adunară.

În pustiul nemărginit al lumii,
La fiecare pas, noi descopeream oaze;
Se răsfrângea cerul în noi, ca'n bășicile spumei,
Horit de praf pe panglici de raze.

Dar ca parfumul ce se vestejește 'ncet în floare,
Așa s'au spulberat, nebănuite,
Parfum, cântări, lumină și culoare.

Dar ni-au rămas în suflet neclintite,
Sicrie ferecate, de oțel,
Ce'nchid o peșteră cu mii de stalactite:
Copilăria adormită 'ncetinel.

S'a desfrunzit prea curând primăvara,
Și s'a urcat pe ramuri orice țel.
În luciul apelor ne vedem strâmbi, ca 'ntr'o oglindă
fabricată prost.

S'aprimdem lampa, căci a venit seara.
Mamă, nu era mai bine să nu mai fi fost?

Tragism autohton

Dialectica vieții, ori cât de paradoxală ar părea, în substanțialitatea ei metafizică implică dualismul de manifestare irațional-rațional, general-individual, necesar-accidental, ca articulații imanente procesului de cunoaștere, diferențiere și distilare a conținuturilor vieții. Originar, viața este unitate de antinomii, este, ca să întrebuițez limbajul hegelian „Einheit Unterschieden“ sau, pentru a folosi o expresie scumpă tragicului și miticului Heraklit, o „coexistență a contrariilor“. Aceasta înseamnă, rămânând pe planul *dialectic-creator*, că fatalitatea unui termen atrage cu necesitate fatalitatea celuilalt. Între cei doi termeni însă, nu există un raport de conținut sau implicație geometrică, ci un raport de *participare necesară*, mai pregnant, un *raport dialectic*, care zămislește, prin elasticitatea imanentă procesului ca atare, termenul al treilea, cel mai real, mai concret și mai plin de conținut. Irraționalitatea și raționalitatea vieții, prin urmare ori care ar fi prioritatea unui termen față de celalalt, — aici intră în joc constituția și afinitățile elective ale subiectului, — nu se confundă cu realitatea însăși, care conform procesului *dialectic-inventiv*, este mai concretă, mai grea de gând și de viață. Realitatea ar fi, dacă am vrea să-i conturăm profilul, o zonă intermediară între irațional și rațional, un fel de lanus Bifrons, cu o față mai luminată întoarsă spre murmurul zorilor, cu alta mai sumbră, fecundă în neliniști și nostalgii, întoarsă spre soare apune, fără a se identifica însă, nici cu ascensiunea luminoasă a celei dintâi, nici cu fiorul vesperal al celei din urmă, ci, suspendându-le cursul amândorora, fără a le știrbi articulațiile și conținuturile, se împlinește deasupra lor, pe alt plan, mai concret și mai bogat în determinatii, pe planul dialectic-inventiv. Această realitate, termen al treilea sau împlinire pe planul dialectic-inventiv, în cazul de față, *este viața însăși*.

Viața, deci, sau, dacă lărgim perspectiva, universul, nu sunt numai iraționale, nici numai raționale, dar nici amândouă laolaltă, ci suprastructuri ale acestora, mai cuprinzătoare, mai plastice și mai concrete.

Privind lucrurile din acest unghi, *tragismul*, ca trăire și esență metafizică, nu epuizează conținutul vieții. Sensibilitatea tragică, considerată ca o sinteză între sensibilitatea poetică și sensibilitatea metafizică, prin însăși existența ei, reliefează și aspectul luminos al vieții, care-i împrumută *fiorul apollinic-constructiv al jormei*. Cu alte cuvinte, beția tragică a morții lui Dionysos, dusă până la *homofagie*, ar fi incompletă și sterilă fără sabbatul fulgurant al învierii. Sau, Dionysos, freneticul și muzicalul, ar fi stingher și neîmplinit fără plasticul, zămisitorul de *Formă* și arhitecturalul Apollo. Iar inexorabila lor unitate multiplă ar rămâne neîngemănată fără apariția sublimă a *destinului tragic*, iluminat și transfigurat de conștiință.

Tragismul începe aci, odată cu conștiința *Destinului*. Destinul devine atunci misiune, mesianitate sau profetism, prin trăire dumnezeesc de dureroasă a aceluia *Amor Fati*, care împrumută tot farmecul extramundar marilor existențe tragice.

Tragismul nu există numai acolo unde conștiința *destinului* este vie, iar dorința spre unitate, spre armonie, este arzătoare. Toată gama de nuanțe a tragicului se desfășoară între încolțirea acestei conștiințe și ultimul efort spre cristalizare într-o formă desăvârșită. Numărul eforturilor poate să fie infinit, dar bucuria împlinirii într-o formă supremă, să lipsească. În cazul acesta, tragicul duce la neantizare. Urmând drumul contrar, prin botezul de sânge al unei forme, tragicul se pozitivează, devine esență formatoare, valoare.

Tragismul, superior calitativ, dacă am voi să valorificăm, este cel creator de forme, pentru care durerea nu înseamnă înfrângere, renunțare, ci purificare și asvârlire spre lumină. Iar fatalitatea, cum bine scria dl Cioran, într'unul din aceste „abecedare“, nu este moarte, ci drum spre moarte. Atâta însă nu ajunge.

Acest drum, transfigurat de presimțirea sfârșitului, se înseninează, devine olympian (dați cuvântului totă greutatea și semnificația helenică). În aceasă olympianizare sau superficializare, dacă vreți, în aceasă mască zeească găsim tot tâl-

cul morții tragice, considerată ca forma supremă a vieții¹⁾.

La acest punct, conștiința atinge culmea lucidității, creindu-și *masca olympică a înțelepciunii*. Un citat din Nietzsche va lămuri și mai mult ceea ce vreau să spun. „Această voință de adevăr, de adevăr cu orice preț, ni se spune în prefața la *Fröhliche Wissenschaft*, 1886, dragostea lor nebună și tinerească de adevăr, noi i-am pierdut gustul, noi suntem prea blazați pentru aceasta, prea gravi, prea veseli, prea aprinși, prea profunzi... Noi nu mai credem că Adevărul rămâne tot Adevăr chiar dacă i-am ridicat vălul; noi am trăit destul pentru a crede... că nu trebuie văzut totul în stare de nuditate, a asista la tot, a voi să înțelegi și să știi totul... Ar trebui să onorăm mai mult *Pudoarea*, prin care *Natura* se ascunde în dosul enigmelor și incertitudinilor de toate nuanțele... Oh, *acești Greci! Ei înțelegeau și trăiau aceasta: trebuie, pentru aceasta, să te ții cu curaj la suprafață, să te ții de încrețitură, de epidermă, trebuie să adori aparența, să crezi în forme, în sunete, în cuvinte, în întregul Olymp al aparențelor! Acești Greci erau superficiali — prin profunzime!*“

Tragismul transformator, suferința consolatoare, este luminoasă în ultima ei ipostază. Esența dionysiacă se distilează prin tulpinele constructive ale apolinismului.

* * *

Înțeles în sensul celor de mai sus, tragismul, fie că este trăit anonim, fie că înseamnă trăirea și atitudinea în fața lumii și vieții a existențelor singuratică — sub această formă a fost și este trăit în majoritatea covârșitoare a cazurilor, — devine forță polarizatoare, în jurul căreia se condensează eflorescențele eforturilor spre depășirea contrariilor, în vederea structuralizării în forme. Este, pentru a întrebuința limbajul mitic al lui Nietzsche, o tensiune purificatoare între Dionyos și Apollo.

Tragismul anonim, trăit sub formă de atmosferă generală, legat de o structură colectivă, sanctificată prin participarea exuberantă la praznicul homofagiei, a fost trăit o singură dată în istoria culturii umane. Și atunci, sub forma menționată mai sus a *superficialității — prin profunzime*, sub formă de mască, de Grecii antici, mai ales în epoca presocratică.

Altminteri și aiurea, tragismul este privilegiul câtorva indivizi, cari ajung la conștiința destinului interior - indiferent de forma în care este trăit, varietatea acesteia este indefinibilă — și la bucuria dureroasă a împăcării.

Dacă așa stau lucrurile, ne surprinde faptul că dl Cioran, deși citează câteva existențe tragice românești, proclamă sub forma hiperbolică a seriozității D-sale, opacitatea poporului român față de asemenea subtilități de trăire metafizică. Mai mult încă, tragismul se poate lega de anumite structuri individuale (ar fi cazul să intrăm în tipologie - spațiul însă nu ne permite) nu însă de popoare sau de națiuni specifice, fie ele cât de alese. Intrucât măreția tragismului lui Nietzsche a stingerit pe grăsunul bavarez să-și consume în tihnă cisma de bere, sau, intrucât tragedia lui Oscar Wilde a înfiorat pe burghezul englez? Exemplele se pot multiplica la infinit. Am ales aceste două, care se desfășoară aproape paralel, și amândouă dela sfârșitul secolului trecut și pragul secolului nostru, pentru că sunt cele mai concludente și grăitoare. Regretăm foarte mult că nu putem intra în analiza amănunțită a acestor formidabile tragedii, pentru a evidenția și mai mult prăpastia dintre tragismul marilor insingurați și impasibilitatea vulgului. Chiar când putem vorbi de epoci tragice în viața omenirii sau în viața popoarelor, tragismul lor e departe de a se constitui într'o esență superioară. Gândiți-vă la tragismul puterilor centrale după războiul mondial, și nu la Oswald Spengler sau altă sensibilitate tragică de însingurat german!

* * *

Constatățile dlui Cioran, cu privire la sensibilitatea tragică a poporului român, apar și mai neîntemeiate, dacă ne gândim la formele superioare ale *tragismului autohton*, la creațiunile spirituale. Cazul nostru este cu atât mai elocvent, cu cât exemplele la care ne referim, sunt creațiuni *populare, anonime*, dacă vreți.

Desigur, gândul nostru coboară acum pe Argeș la vale, pe urmele *meșterului Manole* și urcă pe *plaiuri vrâncene*,

¹⁾ Vezi eseul subsemnatului »Schimbarea la față a morții« abecedar, Nr. 11-12.

pentru a-și pleca urechea la destăinuirea elegică a *mioriței*, plină de presimțiri funerare, devenite, sub vraja *creatorului anonim*, odăjdii de sărbătoare pentru luminosul și cosmicul praznic al morții.

Nu este aceasta o mască a tragismului de înălțimea nobilă a celei purtate de corybanții lui Dionysos, transplantat din văile răcoroase și coastele însorite ale Traciei, — îndumnezeite de tămâia strugurilor aromați, — sub ochiul senin și albastru al cerului heladic?

Ajunși aici, la *tragismul însinguratului Manole*, helenizat prin masca luminoasă a jocului, și la *panteista luminosități a tragismului mioritic*, nu putem oare spune împreună cu E. Spranger: „Durch das Morgentor des Schönes eröffnet sich die ganze Welt“?

Grigore Popa

Timp

Picuri calzi din lumânări de ceară
Bat piroane 'n trupuri de tăceri
Și cu fiecare, trec 'n ieri
Tot ce pare astăzi primăvară.

Stau pe afar' miresmele 'ncropite
Cum pe prunduri apele'n amurg;
Din prezent, pe alvia zilei curg
Orele spre mări nedefinite.

Peste-apusul lor cădelnițează
Cu arome tari salcâmii sfinți
Și sub ochii Preceștii, cumiști,
Agonia clipei scânteiază.

Ion Focșeneanu

Cântec despre ciocârlie

Bulgăr de țărână ars de soare
în care-a-ascuns un cântec Dumnezeu
unde-ai sburat de pe ogorul meu,
tu, scumpă mie între cântătoare?

Când te 'nălțai în slavă și azur
și te topeai cu totul în tărie
și ne venea doar cântecul tău pur
ca amintirea din copilărie,

sufletul nostru 'ntinerit și teafăr
se ridică cu tine sus departe
și ochiul cu sclipire de luceafăr
nu se 'ntrista și nu visa la moarte.

Acum, stă câmpul veșted și deșert
sub cerul toamnei larg și arămiu —
Nu-i mai setos de zări gândul inert,
iar inima e cuib rămas pustiu.

M. Beniuc

Pan

Nesățiosul Pan cu naiul prin păduri
Vicios pierde-vară
Scăpat de ale iernii sumbre torturi
Strecoară perfid aria-i bizară.

De țipetul naiului său agresiv
Fug suplele, albele fete
Căci sceptic sălbatecul div
E dornic de ținte concrete.

Destinu-i ironie imensă și roză:
Veselul craiu solitar e sortitul
Să soarbă din proaspăt potir o narcoză,
Mereu călător — fugărind ineditul...

Ionel Bălan

Matei al Cârligii

Cine a cutreerat vreodată cu gânduri științifice satele românești, știe câte surprize îl pot aștepta. Se desfășoară acolo un alt gen de viață, cu altă chemare și altă tablă de valori, o viață streină de răsunetul publicității de oraș și potrivivă de individualismul omului umblat prin școli. Poeți fără nume, maestri fără iscălitură, povestitori și cântăreți cari farmecă, filosofi cari uimesc — își trăesc destinul neștiuți de nimeni, fără emfază și fără pretenții. Satul încă nu s'a desprins din sânul naturii — omul trăește încă nemeșteșugit — geniul este o întâmplare firească și inconștientă, ca mirosul florilor sau roadele bogate ale pământului.

Din lumea aceasta face parte și Matei al Cârligii, cioban din Drăguș, sat din Țara Oitului. Matei al Cârligii este un gânditor filosofic ca atâția din primele perioade ale cugetării grecești. Am putea spune pedant: un cosmolog în genul lui Thales, Anaximene sau Empedocle. O curiozitate vie, fără de astâmpăr, l-a purtat pe toate căile gândirii. Are 65 de ani și mai toată viața a fost cioban. „Așa om îndrăzneț cum a fost el la oi, poți să întreb — spune el — na mai fost nimeni la noi, eu am ciobănit tot cu Răsinăreni și Poenari, nu cu d'ai din sat. Eu sunt prea iute la sânge, până nu văd oile mâncate nici nu mânânc, întâi oile și pe urmă eu. M'am făcut cioban că mi-au plăcut mie vitele acestea: oile — și m'am ținut de ele“. Povestesc ciobanii că al Cârligii, când a venit ursul la oi, și-a pierdut bâta prin întuneric — a scăpat atunci oaia numai cu căciula, lovind inimos în urs. Dragostea de oi, de gând și de hoinăreală nu l-a dus, de sigur, la avere. Nu e lipsit, dar nu e nici avut. „Ehei, — cât am ciobănit eu, un domn dacă slujește, îl scoate la pensie, bietul cioban îl plouă și-l bate vântul și nu-i dă de-i bătrân, nimeni nimic“. Badea Matei stă de vorbă bucuros, ne-a spus multe și interesante lucruri, înfățișăm aici câteva fragmente din convorbire:

„Se descântă — mi-a spus mie unul să desgrop mână de om să o ard și să o dau în sare la oi, ca să pască oile singure, să nu mai am treabă cu ele. Ale lui pășteau singure toată vara, el sta în bordei și mieii pășteau singuri, când ajungeau la hotarul cu alt munte, fugeau ca de urs“.

„Unii le farmecă, de ia laptele la oi și altele le ia apa: umblă pe lângă păraună, dar nu poate bea — le ia și mâncarea, de dă să mânânce și se oprește că nu poate. E și leac. Se duce la descântător sau le descântă el și le trece. Chiar la unul din Țară i-a luat porneala la oi. A văzut că nu pornesc la pășune o zi, două — a luat cojocul și dă-i cu bățul, l-a tot bătut așa până iată pe cel care le-a stricat: — Nu-l bate' mă. — Eu n'am cu tine, îmi bat cojocul. — Nu-l mai bate, că mă omori. — A venit ca mânat de urs: — Eu le-am stricat, las 'că ți-le întorc — și le-a întors, că știau amândoi și de stricat și de întors, că a descântat și acesta“.

Despre stele: «Este una: purcarul, jumătatea de pită și fata cu pita, adică, mai multe. Se zice că a venit fata la purcar și a avut o jumătate de pâne, ciobanul a văzut-o și a alergat după ea să o iubească, ea a fugit și a aruncat pânea și a rămas așa pe cer. Asta e adevărat, că se vede o jumătate de pită de oparte, sânt trei stele, despre astea se zice că sânt o jumătate de pâne. Și mai este una aproape care se zice că e fata și dincolo uite stele mai îngrămădite, e purcarul cu turma și pe aproape oile cu ciobanul — se vede ca o coardă cum merg oile. — Mai sânt unele: comoara și sfredelul. Comoara, vreo trei, patru stele una lângă alta, sfredelul deasupra: două stele de sus ca mânerul și trei de vale, sfredelul.“

Despre pământ, soare și stele: „Unii spun că pământul umblă după soare, eu am zis însă că nu se poate. Dece carul mare e întotdeauna în acelaș loc? Asta însemnează că pământul stă pe loc și soarele se învârte în jurul pământului“.

„Stelele eu zic că stau pe cer, iar pământul într'un aer așa. Că va fi într'un stâlp sau pe apă, nu știu. Eu îmi închipui că pe apă nu poate să stea, că și ea ar trebui să stea pe ceva, să aibe un fund. În stâlp... Bine, dar stâlpul acela unde stă? Și el trebuie să stea pe ceva. Eu cred că tot în aer, pe un aer tare, pe acela stă pământul, cum ai

pune o frunză pe apă și nu se duce la fund. — Stelele trecue să fie toate cum sunt buchile pe-o carte — se zice că unele ar fi mai mici că-s mai sus, dar nu se poate lucrul acela».

„Unii zic că ar fi pământul rotund, dar parcă n'ași crede. Cine a dat de margina lumii ăsteia, că unde te duci e pământ și apă? Dar nici așa fără margini — că s'ar lovi pământul de cer și nici asta n' se poate. Numai Dumnezeu drăguțul știe astea, că nu suntem vrednici noi, nici Christos nu știe când e sfârșitul lumii, numai că s'ar zice“.

Despre originea omului: „Se zice că numai dela Adam e lume, eu asta n'o cred — că ar fi amestecat Dumnezeu limbile la Babilon, dar n'o cred, că oricât ar fi plouat nu poate să se încece toată lumea. Eu cred că omul s'a născut ca muștele, prin toate părțile, că dece sânt sălbateci și dece sânt încă țări necunoscute și cari numai de un timp încoace s'au dovedit că sânt?“

Matei al Cârlișii când e vorba de descânțece, de farmece sau legende, le repetă așa cum le-a auzit și el dela alții (N'a practicat niciodată magia) — cum vine vorba despre lume, despre pământ, soare și stele, despre originea omului, dovedește însă o preocupare amănunțită — cunoaște controversele, cântărește argumentele, ia atitudine, prezintă soluții. E fără îndoială (cu un termen savant) un om bântuit de problematică. Elementele gândirii lui sunt rudimentare, soluțiile naive, dar problemele aceleași ca ale oricărei cugetări filosofice, iar logica, adică gândul pur ar face cinste oricărui filosof de profesie. În lumea lui în care veacurile de cultură n'au pătruns, în care istoria gândirii nu constituie nici o obligație, Matei al Cârlișii este un mare filosof, un mare savant, un gânditor autentic. Și ca el vor fi mulți, presărați prin toate satele țării — chinuți de gânduri, frământați de probleme — mulți pe cari de sigur nu-i va ști niciodată nimeni. Cercetările satelor noastre au ca rost să desvăluie ceva și din înțelepciunea acestora. Materialul gândirii ne va veni din altă parte, dar posibilitățile noastre filosofice zac aici necunoscute și neexprimate, pierdute în anonimatul maselor de jos. Vor trebui desgropate și actualizate — către singura filosofie cu adevărat românească.

Traian Herseni

Euritmie

BCU Cluj / Central University Library Cluj
Florei Capsali

Gest de nunțiu în odaie pūră
 Prea minerale-s orgile, când tu ascuți de ape,
 Mătasea ta refuză geometrii de clape
 Și secțiunea 'n cuminecătură.

O! dans al instinctului de fluturi imigratori,
 Aghiasmatarele nu-ți sunt de folos!
 Punte de polen, de-o clipă 'ntre sori,
 Gimnastică 'nvățată dela Isus Christos!

Oprii năvala nopților cu dinții pe zăvoare —
 Fie meteorilor circ întreg cosmosul!
 Îți sunt singura umbră ca'n viori abanosul,
 Ca pinguinul pentru zilele polare.

Simion Stolnicu

Amurg

Soarele sărută crestele dealurilor
 și surprins de ochiul zilei
 își urcă sângele'n obraz.
 De pe meleagurile
 tăcerii,
 coboară pe scări de argint
 îngerii serii.
 Cineva a turnat ulei în iacint
 în candelile nopții,
 și le-a dat foc.
 Vântul vâslește în barca lui Charon.
 — Cine îndrăznește să tulbure liniștea?
 — Hei! Care-i acolo? — Răspunde!
 Cine ești? Și ai venit, de unde!?. . .
 Un mac a vorbit în somn.

Niculae Rusu

Sonet

Frânturi de versuri, strofe răslețite,
Pe 'ngălbenite, triste foi volante,
In ritmuri potolite de andante
Inchid simțiri abia mărturisite.

Ne-având nici străluciri de diamante,
Nici ciselări adânc meșteșugite,
Sunt dibuiri naive și grăbite,
Fărăme sufletești, sbucniri vibrante.

Da 'n ele dorm întâiele motive —
Sorgintea vie-a cântecelor mele
Cu primul sbor spre piscul 'nalt, feeric :

Voi, strofe vechi cu versuri costelive,
Voi sunteți palide vâlvori de stele
Nelămurite încă de 'ntuneric.

G. Bobei

Necazuri

Stam întins pe pat și cântam din fluer. Din vreme în vreme îmi întrerupeam cântecul și dam după muște. Mama torcea, iar tata luase între genunchi, o oală de lapte acru.

Era una din acele lungi și înăbușitoare zile de vară, când ai isprăvit un lucru și mai având două de făcut, nu știi de care să te apuci. Seceraserăm orzul, și mama spunea că ar fi bine să cărăm fânul că „pot da ploile și se face gunoi“.

Tata: că „fânul nu l-a trăsni“, să ne apucăm de secară. „Crește holbura peste ea și o pune polog, jos“. „Cine s'o mai secere“.

— Bine, omule, fă cum știi!

Tata nu mai răspuse. În tăcerea ce s'a întins, se auzi afară un sgomot, ca atunci, când cineva a băut o apă prea rece și îl arde în gât.

— Ce apă, mă ca la munte!

Pe prag se ivi un om înalt, spătos, cu barba scoasă înainte și cu mustați haiducești. Își șterse gura cu poala cămășii, apoi își potrivi mustațile.

— Da, mere, domnișorule, mere!?

Se așază pe laviță și își trase pălăria pe ochi, ca omul necăjit. Locuiam în câmp, departe de sat. La fântâna noastră, oamenii veniau, mergeau și fiecare avea de spus o noutate, o vorbă de clacă, ori de plâns vreun necaz.

— Morții ei de lume! începu omul, vorba. Am trimes, azi dimineață, sluga la secere. A secerat doi znopi și s'o culcat. Până amu, ce am venit cu amiaza.

— E cald!

— Cald, găinușa și toaca lui, da și până a vedea el simbric dela mine... Avea gias răgușit, scârțâitor, dar vorbea tare, amenințând, tropotea din picioare, se scula și se așeza iar pe scaun de părea că toată ființa lui vorbește.

— Măi, reîncepu, ducându-și mâna la ceafă, eu și când l-am băgat slugă, i-am spus babei: tu, dă-l în mâna dracului că nu-i bun de nimic. Da, te poți înțelege cu muerile?

— Decât să-ți poarte muierea clopul, mai bine să-ți legi o piatră de grumazi și s'o arunci în apă! zise tata.

— Dacă bărbatul nu-i bărbat, să știe să-și poarte lucrurile, cată să-l poarte și muierea! răspuse mama.

O clipă se auzi bătăitul muștelor și sforăitul, acum grabt al fusului. Apoi Dumitru, se întoarse spre mine și sărind de pe scaun, începu iar:

— Domnișorule, eu nu știu ce înveți Dta la școală, dar știu că copilul de mic se cunoaște ce țară o fi. Ia, vezi pe Roma, sluga asta al meu. Țsta așa un prăpădit s'o alege, de l-or purta jandarmii din sat, în sat, cu stupii în spate, ca pe a Banului.

Și când mi-am măritat fata pe Ana, mai bine aș fi îngropat-o atunci. Al lui Botoș venea în toată seara, la noi, cu ziuă și se ducea a doua zi pe la prânz. Eu l-am văzut, atunci, că nu-i țară caldă: un fecior tânăr care ar mânca somnul cu mămligă. Și odată îi spui:

„Mă omule, ai, tu, nas? Nu ți-e rușine de oameni! Ce zic ai voștri? Da ce zic oamenii din sat, de mine, mă! Or

vii și vorbești două, trei vorbe, cu fata, or te șperge dela casa mea! Și pe aici, să nu te mai văd, că te chilăvesc“.

Așa i-am spus lui și muierilor, le-am spus să nu-l mai primească.

Îi fecior frumos, de neam, și are avere. ! Zic ele. Că una, că alta, eu să tac și să nu mă amestec unde n'am treabă, se pun amândouă cu gura pe mine. Când eram pe acasă nu mai venia: îi era greu la nas. Da'când eram la moară și încătrău îmi trebuia, el era la noi. Și iacă după un an îi face un copil, fetii.

— Ai, zic, toaca și crihanu'vost de muceri. Asta-i bună! Și omul își scutură capul ca și cum l'ar fi mâncat ceva după gât și i-ar fi fost rușine să se scarpine. Ce să fac, a trebuit să i-o dau.

— Da, eu nu știu ce muier e și ea, zise mama. N'as sta cu el nici un ceas. Da-l în mama minunii, să-l coacă. Șede într'o hrubă de se hâie pe ea și el își vinde locuțul din gura copiilor și umblă dintr'un fâgădău într'altul. Îi vine ei în toată seara acasă beat leocă, de-i cură mucii și ea mănă cu el dintr'un blid. Ptiu! Eu l-aș opări.

— Tu, îi prea bună, tu! Apoi își muie glasul și continuă rar, bătrânește. — Asta nu-i nimic. Dacă se iau laolaltă trebuie să rabde unul la altul. Da, iacă ce pățesc, astă toamnă, cu el. O vândut locul din Sorți cu nouă mii, o plătit cu șase sute, niște datorii și ăialalți i-a luat la el. Și cât era vremea, umbla turcă.

Fata vine la mine plângând:

— Tată, ce să mă fac, îmi mor copii de foame și el toți bea banii.

Eu, ca tată, ce să fac? Ai, zic, găinușa ta de om prăpădit. Mă duc la primarul, iau doi jurați cu mine și merg la el, de cu noapte; ziua nu-l puteai găsi pe acasă.

— Bună ziua, domnule, zic. Era întins pe spate și sfărăia ca un grof. Il sculăm, noi.

— Mă, zic, am venit să-mi dai bani să cumpăr bucate la copii și la muier. Dacă nu, îi încarc hainele și o duc acasă la mine, cu copii cu tot. N'oi lăsa-o să moară de foame și tu să stai întins la soare și să-i bei truda.

Că el nu o dă, că e stăpân în casă, ce am eu cu el, și așa, și pe dincolo. Era să ne batem rău. Au venit jandarmii.

Când să-i încarc hainele și s'o aduc acasă, fata, că ea, nu vine. Acolo între satu întreg...

Noa, asta-i bună! Omul își aduse aminte de toacă, de clopotele lui Adam și de un car de sfinți pe care-i aruncă după fată. Apoi tăcu un răstimp și își plecă fruntea ca sub povara unei mari greutate. Când începu iar, cu capul proptit în palme, cu coatele pe masă, glasul îi era muiat, stins. Clocoțea a plâns, Pe măsură ce vorbea, se ridica, da cu pumnul în masă, se repezea și se așeza pe loc: acum glasul îi părea un torent rostogolitor de munte.

La comăndarea lui Iordan — bag-sama, Dumnezeu când lovește pe om tocmai la inimă îl atinge, mi-o luat pe ăl mai drag — ce-mi face!? După ce s'au întors dela groapă, popa, și dascălul și oamenii de omenie, îi poftesc la masă. Popa în frunte și ceilalți, care-și după rangul lui.

Noi, oamenii de casă, am rămas mai pe de lături. Ca omul la casa lui. Și nu ne era nouă de mâncat. Gândeai că mă arde ceva la inimă. L-am crescut, am cheltuit cu el și tocmai când să fie și el om, sapa și lopata. Hee!!!

Când mâncau mai bine, intră în casă, își ia nevasta de mână și o trage după el: — Hai acasă, zice, că cu mine te-ai cununat nu cu tată-to. Hai! și o scoate afară.

Oamenii își lasă lingurile și se uită unii la alții. Eu ies după el și coala la târnaț, îl întreb: — Mă, ce vrei tu! ce-ți trebuie ție, de-mi faci casa de răs. N'am eu neazuri destule pe cap!?

Că pe el nu dau nimic; că el nu-i nimeni la casă! I-ar fi trebuit să-l bag după masă cu popa să se umplă de mâncare și de beutură. Și o trăgea de mână către poartă pe nevastă. Mi-am sufulcat mâneca și i-am trântit un pumn în cap de tot de-a dura s'o dus. Nevasta a început să strige și oamenii au ieșit buluc afară. I-am mai dat câteva, l-am luat de picioare și l-am svărlit în drum. M'am întors la fată și

i-am zis să rămâie la mine c'o fiu cu copii cu tot. Ea a început a mă ocări că-i omor bărbatul. El urla pe drum ca turbat. Și s'o pornit și baba, de nu mai știam unde mi-i capul. M'am slobozit, năcăjit cum eram, după ea și, poate, io-i fi dat vreo una. Apoi la față: „Să nu te mai prind pe aici, că-ți mut fălcile. Și pe tine, prăpăditule, dacă te prind pe la poarta mea, te omor, înțelesu-m'ai?“

Și așa am pățit eu cu muerile mele...

leși afară, vărsă apa din cantă, căci se încălzise, scoase alta și plecă să-l scoale pe Roma, care, de bunăseamă, adormise iar.

Pavel Dan

Bemol

*Te-ai reîntors din lunga pribegie
Pe urmele pierdutelor iluzii
C'un zâmbet crud, de crudă ironie*

*Te-ai reîntors din țara Andaluzii,
Cu veștede petale'n ochi și cine știe
Pe cine vor mai plânge'n noapte, duzii*

*Ti-e gândul, azi o tristă melodie
Privirea ta o zare 'nsângerată
Iar gura ta o floare 'n agonie.*

Azi, toamna-ți povestește veșnicie...

N. I. Bontaș

Cărți

G. Ibrăileanu, Adela (Jurnalul lui Emil Codrescu)

Nimic mai dificil, decât să rezumi conținutul unei cărți realizată liric. „Adela“ face parte din categoria celor mai delicate opere de acest gen.

Emil Codrescu fusese educatorul Adelei. Anii trec. O revede la vârsta de cincisprezece ani. „O față înaltă, subțire pentru înălțimea ei, cu o coadă groasă de aur pe spate, cu fața tot copilărească și totuși de-o frumusețe mândră, semeață“. Amintiri din această epocă. Adela învață să tragă cu arcul. „Fața blondă cu arcul întins, cu corpul încordat ca și arcul, i-a rămas în amintire ca o splendidă viziune de artă sau vis“. O despărțire de trei ani, în care timp Adela se mărită și divorțează. Se întâlnesc, în vilegiatură, la Bălțătești, o improvizare de bălcu, între Piatra și Târgu Neamț. El de patruzeci de ani, ea de douăzeci. Amintiri grațioase de când era mică. O adoră, ca pe-o divinitate. Fac împreună excursii, sport, plimbări. D scută, culeg flori, fac muzică, se amuză. Eroul îi urmărește mișcările, gesturile, vorbele, observațiile. Îi descrie pozițiile, rochiile, surâsurile: întreagă ființa fizică și psihică. O iubește și o divinizează, fără de a se putea decide însă să-și comunice sentimentele ce-l mistue și-l ard.

Acțiunea romanului se desfășoară așa, pe un plan redus exterior, și pe altul vast, interior, într'o variată succesiune de tablouri, aluzii, sentimente scormonitoare și jăruitoare de vijelii de gânduri și taine, până la termenul când vilegiatura se încheie și ei se despart pentru totdeauna...

Pentru a reține măcar ceva din extrem de delicata floră a atmosferei acestei cărți, mergem pe urma eroilor în câteva situații prezentate de stralucitul autor. Adela se dă în scrânciob: „Când se ridică în sus, desemnându-se întreagă pe albastrul cerului, zborul se încetinește, dar când trecea prin dreptul meu, repejunea devenea, simbolic, vertiginoasă. La un moment dat, aducându-și aminte de mine, cum se scobora de sub crengi, mi-a arătat copilăroasă, ștregărește, într'o clipă de fulger, vârful ascuțit și trandafiriu al limbii“. Adela cântă la pian: Muzica corpului ei m'a impresionat însă mai mult de cât muzica însași“. Adela culege flori: „O femeie tânără nu poate face o plimbare pe câmp fără să culeagă flori. Adela le alege metodic, cu ochiul atent, cu gesturi de precizie, parcă ar urmări vietăți iuți și viclene“.

La plimbare pe lună: „apariția lunei, greoaie și roșie, a fost atât de neașteptată, încât femeia făcu un gest de apărare cu amândouă mâinile și scoase un strigăt ușor de surpriză“. Pregătiri de plecare: „Cu decolteul în formă de inimă și brațele de gospodină, goală până la cot... ar fi putut fi

lângă mine totdeauna, dacă m'aș fi născut cu zece ani mai târziu... și care acum pleca cu viața ei tot atât de departe de a mea, ca Sirius de Alfa din Centaur». Seara de adio: „Stătea nemișcată, înaltă, ea toată, cu toată prezența ei, cu teribila ei prezență“. Atunci eroul i-a sărutat brațul dela încheetura mâinii până la stofa răsfrântă. Brațul avea miros de ambră.

După plecarea ei, care dispăru într'o singură clipă cu fluturarea voalului roz, eroul se reîntoarce prin locurile și oădăile călcate de Adela. A găsit un degetar și o bucățică de dantelă albă. Le-a pus în portofoliu lângă mânușă, lângă biletele ei, lângă pana pitpalacului și lângă acul de siguranță. „Atâta rămase dela ea... și florile, presate, rest mort din strălucirile verii, dispărută odată cu ea. Și în odae, patul pe care dormise, scrinul unde-și ținuse pânzele subțiri, și oglinda care-i reflectase capul și pieptul și brațele și zâmbetul din dimineața de altădată“.

Structura acestui roman e de-un farmec artistic, unic și inepuizabil, al cărui izvor îmbătător nu știi în care parte să-l cauți. Acțiunea însăși rezultă miraculos din contrastul admirabil, prezent în întreaga operă. Întâlnim mereu două straturi, când juxtapuse, când întretăiate, Unul, portretul fizic și moral, de construcție serafică, al eroinei. Celălalt, în opoziție, e lumea de gânduri și simțiri, de reflecții, de tristețe, de păreri de rău după o tinerețe prea curând dispărută, a eroului. Avem aici, înadevăr, realizată, o carte plină de gândul amar al morții. Și aceasta numai pe bază de contraste, presărate la tot pasul. Povestea ne trece prin față, luminoasă, paradisiacă. Îndărătul ei însă se prelinge o umbră amară, tulburătoare. E chipul trecerii vieții, e țipetul vieții în fuța morții. Juxtapunerea celor doi eroi e o măestrită și simbolică combinație. E îmbătrânirea, trecerea de-o parte, și tinerețea luminoasă, fragedă, încântătoare, de alta, a noastră, a tuturor.

Cartea are multe afinități cu parfumul suav turghenievist. Dar cadrul atmosferei este în întregime de mediu moldovenesc — literar, cunoscut sub eticheta de distinct și dulce, dar viguros, sentimentalism. Atitudinea eroului zugrăvit și creat de autor, în imensitatea și vastitatea fenomenelor din natură, ne amintesc pe celălalt neîntrecut artist al Moldovei, pe Hogaș.

Multe cărți de succes, cu un pronunțat farmec indefinit, își poartă secretul mai ales în turnarea actualității sentimentale și ideologice în formele literare consacrate. La Ibrăileanu, ni se pare, fenomenul s'a petrecut invers. Ceeace a dat cărții o violență de adâncime și dulceață rar întâlnită. În felul nou de a se scrie, (romanul memorialistic, bibliografic, foarte la modă), G. Ibrăileanu a turnat material, simțire și gândire de altădată, cu mult efect de artă. În paginile Adelei sunt meșter evocate atitudini, gesturi, simțiri și idei, care făceau ocolul pământului, în scrierile romantice de acum câteva decenii. Dar aceste pagini sunt încărcate de atâta frumusețe angelică, suprapământescă, pe care te temi, parcă, să o atingi...

Silviu Bardeș

Carnet

Septemvrie, perpetuă icoană albă, în mijlocul unei grăboase pregătiri spre o iremediabilă întomnare. S'eng de neuitată populație de ingeri. În lumina darnic risipită, galbenă și moale, cu îmbrumări și pârguiri de fructe, cu nevediri de funigei, cu improvizații de imaculate înfloriri de brândușe, te surprind în mii de noi și fragede ediții ale aceleia, care ai fost a mea și a tuturor. Părul pe frunte mățos și retezat, ochii mirați de întâia emoție a necunoscutului mare, pașii timizi... spre casa cu colb și bănci scrijelate. Din ghiozdanul nou, încataramat peste umere, râde ștregărește un sfert de abecedar caligrafic, însoțit de zâmbetul cenușiu al stiletului de grafit... Arătare liliacă, cu întâiele mirări în fața vieții, prin ce răsuciri, prin ce taine nedeslegate, mi-ai schimbat, în privirile fugărind vedenii, abecedarul de altădată, în cel de acum, de pe masă!? Ghiocel nou, miros delicat de vioarea sfioasă, ne vei putea reaprinde, trainic, cu foile și scoarțele tale, o fărâamă din frăgezimea unui Septemvrie fără întoarcere, dar mereu înoit, mereu frumos și paradisiac!?

Semicentenarul Castelului Peleş ne transpune din nou pe tărâmurile și în sfere cu minunate plăsmuiri de basm. Alcătuirii de turnuri și palate cu locuitori de zâne și crai, într'un grațios amestec de real și ireal, își inează, svelt și grav, contururile, în câmpul închipuirii noastre. La întâlnirea acestor linii ale naturii, unde ea s'a întrecut, cu adevărat, pe sine însăși, minunea de artă, Castelul Peleş, împlinire de supreme mândrii în gust și ideal, ale unui neam întreg, îmbie ochiul mirat mereu spre delicii uimitoare. Nicăeri natura totdeauna înfricoșat de originală n'a fost mai darnică, mai generoasă, ca aici. Niciodată, frumuseța ei spontană, însuflătoare de fiorul plăcerilor imateriale, n'a putut colabora mai armonizant cu creația de artă arhitecturală umană, ca în această gură de raiu a Carpaților. O splendidă întrupare de picior de plaiu a baciului mioritic... Serbările desfășurate în toată amploarea lor, omagiu palatului domnesc și românesc, din prilejul împlinirii unei jumătăți de veac de trăire în marmoră, aramă și culoare, ne îmbobotesc sufletul și ni-l predispon spre reflexii adânci și felurite. Alaiul cu străluciri în fireturi, în falduri de drapele, în uniforme aurite, în mii de fețe alese, în frunte, Domnul cu Coroana simbolică, pe terasele superbe ale Sinaei, în decor de toamnă... vor fi o încântătoare arătare, material proaspăt, inedit, pentru o lume înamorată încă de prelungiri în basm și legendă... *Teodor Murășanu*

Operele turnate în armonia altor limbi de către talentele expatriate, întocmai ca roadele pomilor aclimatizați în ospitalitatea grădinilor exotice, amintesc, nostalgică, savoarea sevei natale. Opera scriitorului român Peter Neagoe al cărui nume s'anunță din departe cu modestia unui clopoșel sunat de vânt, revărsată cu forța unei ape în șghiabul limbei americane, păstrează, îmbujorată de viociunea temperamentului său valah, respirația caldă a pământului nostru întrupată în propria-i faptură. Jucăria unui destin bizar de aripile căruia a fost dus din patriarhalul pe care-l trăim, peste ocean, după miragile unei vieți mai bune, încărcat numai de comorile sufletului, Peter Neagoe a ancorat, ultimul timp în splendorile Parisului, unde își împarte spiritul mai multor publicații anglo-americane. Acest scriitor român, cu destin de pasare călătoare în sânge, poate va ceda, într'o zi, cași Panait Istrati, cuceritoarei puteri de atracție a pământului natal. *George Boldea*

Cunoașteți cu toții datina umanistă de a te îmbrăca în haina solemnă pentru a ceti autorii clasici ai antichității greco-romane. Pilda cea mai vie o găsim în personalitatea dialectică și paradoxală a lui Michiavelli, care, premenit cu *toga-virilis*, cetia cu glas înalt pe Cicero. Acest gest hieratic își are semnificația lui. Trebuie, pentru a te împărtăși din anumite „nourritures spirituelles“ sau chiar „nourritures terrestres“, cum îi place lui A. Gide, să le spună, o corespondență perfectă, o congruență desăvârșită între ținuta interioară și cea exterioară. Numai în acest caz, de extremă altitudine extatică, peisagiul interior se identifică cu cel exterior, iar înțelegerea se face prin egalitate de potențial, prin fuziune singularizatoare. Cu o astfel de atitudine, care înseamnă pietate și afirmare, beție interioară și odajdie sărbătorească, trebuie să ne apropiem de misticul Abate, Henri Bremond, distinsul academician francez, mult comentatul autor al cărții de divină inspirație constructivă „Prière et Poesie“, care, pe tîpsia de aur a unui sfârșit de anotimp estival, și-a dat duhul, ofrandă desăvârșirii. Fără discuții ample asupra sfântului, asupra poetului și asupra omului de înaltă și unică știință religioasă, „abecedarul“ închină aceste șire, pe care le-ar vrea imn de pietate, duhului său extramundă. *Grigore Popa*

Întoarceri la patriarhal încerc doar în imagini. Acolo îmi șerpuește scumpul lor cuirasat de argint. E în mine un mestec de linii, cubi, cristale și rugi de răzoare sălbatici. Îmi place să m'aseamăn camerei de vilă zidită din cuburi cu mobilier masiv, cu linii în unghiuri, șlefuit și simplu, unde o mână caldă, (o, femeea mea visată!) — înfige într'un ulcior de cristal fragede tulpini verzi cu flacăra de maci în vârf. Însetoșez de soare cu o sete ancestrală de parcă strămoșii mei au murit săpători de aur sub pământ. Flacăra pe care ei n'au putut-o soarbe pietrei tari, o sorb eu florilor, metamorfoză, prin înfrunzirea cristalelor rodite în mine, să te umplu

gurile nevzute, să încarc brațele lor cu fragedele mele prunduri de floare. Uneori se deschid în mine luminișuri, și-mi adie peste trume, singură și tristă muziciană, o aură fragilă, ca pe un luciu de ape cuprinse de somn. *Emil Giurgiuca*

Les Annales, dela 4 August, în „Que veut la Jeunesse Française”, aduce concluziile unei extrem de interesante anchete, întreprinsă de Jacques Decour. E o curajoasă spovedanie a tinerei generații franceze. Unele părți din aceste explorări în sbuciumul tinereții, poartă numai pecetea preocupărilor galice. Multe din ele însă sunt rezonanța psihologiei care domină întreagă tinerimea europeană. Sunt de-o isbitoare actualitate. În aceste sincere mărturisiri, este ceva par'că, rupt și din sufletul nostru. Concluziile, la care ajunge anchetatorul, în multe, ni se potrivesc și nouă. Ne documentăm prin prezentarea câtorva pasagii. „Acum câțiva ani, foarte puțini tineri se ocupau de politică. Actualmente politica a făcut din nou irupțiune în destinele individuale: mii de tineri, cari astăzi sunt fără nici o ocupație, și cari se tem să nu se aplece ca mâine în tranșee, se află în fața problemelor politice. La aceste probleme ei dau răspunsuri foarte variate, adesea divergente. Că se vorbește de parlamentarism sau de Europa, există în Franța două tinerimi. Pentru a simplifica, le putem numi de dreapta, și de stânga. Ele sunt în dezacord în toate. Trebuie conservat regimul parlamentar? Trebuie dezarmat, trebuie lăsată Polonia în părăsire? Trebuie făcut tocmai contrarul? Veți afla atâția tineri într-o parte ca, și în alta, cari toți vor afirma că soluția lor e-te condiția esențială a salvării noastre. Nu se câștigă nimic privind tineretul prin prisma aceasta: totul ar fi o opoziție sterilă. Însă deaci, de la divergențele particulare, să punem o altă chestiune: tinerii acceptă lumea actuală, sau din contră vreau să o schimbe? Se pare că majoritatea — turma — ar fi indiferentă față de această chestiune. Se trăește de pe-o zi pe alta: fiecare se interesează de grijile imediate. Lipsește o privire destul de ageră, care să constate cari sunt cauzele fenomenelor cari se petrec. În această anchetă n'am dat deloc cuvântul unor asemenea indivizi: ar fi trebuit repetat prea de multe ori răspunsul „această chestiune nu mă interesează deloc”. În schimb există mulți tineri cari refuză să admită lumea așa cum e. Acest refuz e de grade diferite, merge de la simplul desgust, până la revoluție. Un discipol al lui Duhamel, condamnă progresul și civilizația mecanică, un altul denunță valorile cari au dat greș: știința, istoria, cultura. Alții — se mai amintește poate — au supus credința lor celor mai felurite transformări. (Chiar fetele, în general așa de refractare ideologiei, au și ele micile lor opinii asupra viitorului omenirii). Unul vrea să facă lumea să devină virtuoasă, altul vrea să ne facă la fel cu Americanii, al treilea urmează drumul Rușilor. Și aici, trebuie să vedem, cu toate contradicțiile, spiritul care animează pe toți acești tineri reformatori. Să nu ne batem joc de ei. Noi știm prea bine că nu-și vor atinge întru toate ținta. Știm că mulți dintre acești „ne-conformiști” vor părăsi rândurile cu vârsta (viitori academicieni). Esențialul este credința care îi animă. Ei nu au toți aceeaș voință, aceeaș hotărâre tenace, ca tinerii germani, ei nu știu să formeze, ca aceștia, comunități puternice. Însă unii vor merge până la sacrificiul lor propriu. Acesta e noul eroism de care vorbim. Foamea poate să-i facă periculoși. Germanii sunt un exemplu. Tinerimea franceză nu va fi nici suplă, nici docilă. Ea va vinde scump existența sa. Fiindcă toate ambițiile sale trecute, încă mai există una la care nu va renunța: „aceea de a trăi”. *Silviu Bardeș*

Am primit la redacție:

Gând Românesc, Cluj, Nr. 3—4, Iulie—August.

Crai-Nou, Plaiul Cosminului, Nr. 2, Iulie 1933.

Brașovul Literar, Brașov, Nr. 10—11—12, 1933.

Reacțiunea Literară, București, Nr. 1, 1933.

Societatea de Mâine, Cluj, Nr. 7, 8, 9, Iulie—Sept. 1933.

Hyperion, Cluj, Nr. 7 și 8, Iulie și August, 1933.

Pásztortűz, Cluj, Nr. 14, 15 și 19, 1933.

Flori de Câmp, Oradea, Nr. 12—13, 1933.

Abonamente: 1 an 120 lei — Instituțiuni: 500 lei.
Redacția și Administrația: Teodor Murășanu, Turda, Piața Regina Maria, 23.